

ВПЛИВ РОСІЙСЬКИХ ОКУПАНТІВ НА ДИКИХ ССАВЦІВ ТА НА СТАН ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Анотація

Захоплення російськими військами значної території південної та південно-східної України створили значний негативний вплив на угруповання усіх великих і рідкісних диких ссавців. Основними стали: надмірне вилучення, випалювання та вирубування лісів, вибухи ракет, снарядів та тисячі пострілів, які сприяли підвищеній смертності рослиноїдних тварин і зростанню чисельності хижаків. Всі захоплені заповідні території були оголошені російською власністю, на території яких стали проводитися полювання та заготівля м'яса для армії.

Ключові слова: війна, ракети снаряди, вибухи, смертність, загибель, заповідники.

Abstract

The occupation by Russian troops of a large area of southern and south-eastern Ukraine has had a significant negative impact on the communities of all large and rare wild mammals. The main ones are: Excessive removal, burning and deforestation, explosions of rockets, shells and thousands of shots, which contributed to increased mortality of herbivores and an increase in the number of predators. All of the seized protected areas were declared Russian property, and hunting and meat harvesting for the army began.

Keywords war, missiles, shells, explosions, mortality, deaths, nature reserves.

Вступ

Під час військових подій 2014-2024 рр. значна частина південної та більшість території південно-східної України були окуповані Росією. В процесі жорстоких боїв найбільшого негативного впливу зазнали угруповання таких великих ссавців, як: європейський лось, благородний та плямистий олені, європейська лань, європейська козуля та дикий кабан. Причиною їх зникнення та скорочення чисельності були:

а) цілеспрямоване вилучення диких тварин бійцями обох армій, що також мало місце упродовж I та II-ї Світових воєн, революційних подій та інших конфліктів, незважаючи на статус угідь (мисливські, території ПЗФ тощо), а також періоду біологічного циклу (зимівля, гін, народження, виховання малечі);

б) знищення природних та штучних лісонасаджень у воєнних цілях за допомогою пожеж, ракетних та гарматних пострілів, вирубання дерев для виготовлення бліндажів, інженерних споруд, укріплення стін окопів, схованок для гармат та інших видів озброєнь;

в) деформація усіх природних біотопів, структури водно-болотних угідь та агроценозів, які за масштабами зазнали і продовжують зазнавати небувалих раніше руйнувань внаслідок значного впливу різноманітних та щільних вибухів;

г) поява та висока концентрації у місцях боїв та у місцях частих обстрілів біологічних компонентів (трупи людей, залишки частин людських тіл, вбиті та померлі дикі, а також свійські тварини), що суттєво збільшило концентрацію доступної поживи хижакам (вовки, шакали та лисиці) і сприяло зростанню їх чисельності.

Результати дослідження

Особливо великої шкоди було надано російськими окупантами усім диким ссавцям, які мешкали на території біосферних заповідників та національних природних парків. Серед цієї групи особливо охороняємих Україною оселищ в першу чергу треба згадати славнозвісну Асканію-Нову, яка була захоплена ворогами в перший день війни – 24 лютого 2022 року. Соромно згадувати, що ця частина нашої держави практично не охоронялась українськими військами, що дозволило російським окупантам швидко захопити територію Чорноморського біосферного заповідника, національних природних парків: «Азово-Сиваський», «Білобережжя Святослава», «Джарилгацький», «Нижня-дніпровський»,

«Приазовський», «Олешківські піски», а також регіональний ландшафтний парк «Кінбурзька коса». За короткий час всі захоплені заповідники та національні парки були включені до російського реєстру заповідних територій з призначенням, у більшості випадків, російських керівників. На жаль, у певній мірі цьому сприяла діяльність невеликої частини колаборантів, які стали співпрацювати з росіянами і які не уникнуть справедливого покарання українського народу.

З території біосферного заповідника «Асканія-Нова» до Росії було вивезено багато рідкісних ссавців, що треба глибоко вивчити після визволення України від окупантів. Дуже постраждали угіддя Нижньодніпровського НПП, які після підриву російськими військовими 6 червня 2023 року греблі Каховської ГЕС, виявились затопленими дніпровською водою. Внаслідок цього дуже постраждала популяція євро-азійського бобра, яка була створена внаслідок переселення у 1975 р. тварин, вилучених у зоні затоплення Київської ГЕС. Зазначений період характеризується народженням бобренят, значна кількість яких загинула у затоплених норах та хатках. Місцеві жителі фіксували багато випадків наземної міграції та кочівлі бобрів по прибережних лісах, населених пунктах, шляхах тощо, що є не характерним для цих ссавців явищем. Разом з ними мігрували такі великі ссавці, як дикі кабани, благородні олені, європейські лані та козулі, значні осередки яких були створені мисливцями у острівних лісах пониззя Дніпра. Звичайно, це спричинило підвищення рівня смертності більшості із зазначених вище тварин. У прилягаючих степових угіддях, які були затоплені дніпровськими водами, загинула велика кількість кандибки звичайного (*Stylodipus telum*) та сліпака піщаного (*Spalax arenarius*). Ареали цих унікальних, занесених до Червоної книги України, ссавців охоплюють невелику площу на лівобережжі Дніпра і простягаються неширокою смугою від Нової Каховки на сході до Кінбурнської стрілки включно на заході. Значні бої відбуваються на території НПП «Олешківські піски», де зазначені рідкісні види є домінуючими серед гризунів.

Великого негативного впливу зазнали угруповання благородного оленя, європейської лані та європейського муфлона, які мешкали на острові Джарилгач. Після спрямованого засипання піском протоки, яка з'єднувала Чорне море з Джарилгацькою затокою, його територія стала доступною для танків та другої важкої техніки і була перетворена на російський військовий полігон. Звичайно, що, внаслідок проникнення значної кількості ворожих військових, частих вибухів та пострілів, заповідний режим Джарилгацького національного парку був суттєво порушений. Зараз можна лише здогадуватись про розмір негативного впливу російської армії на диких тварин та на рівень відтворення їх популяцій.

Дуже негативно вплинули росіяни на великих ссавців, осередки яких були створені українськими вченими на п-ові Бірючий (Азово-Сиваський НПП). Після захоплення його території російськими військами керівником зазначеного національного парку було призначено Євгена Поповчука, який раніше був міністром екології українського Криму, а потім – директором зазначеного українського заповідника. Треба зазначити, що Азово-Сиваський національний природний парк був підпорядкований Державному управлінню президента України, представники якого і більшість президентів неодноразово відвідувало його. І хоча зазначена людина організувала їх зустрічі, була у гарних відносинах з київськими чиновниками тощо, це не завадило їй скерувати спочатку знищення здичавілих свійських коней, кілька косяків яких мешкало на Бірючому, а потім організувати вилучення інших диких тварин. За відомостями місцевих жителів, що проживають у селі Степок та селищі Кирилівка, на острові регулярно проводили полювання на оленів та ланей, метою якого було:

- а) задоволення мисливського попиту московських гостей;
- б) заготівля м'яса для російської армії.

Висновки

Перевірити зазначені данні у наш час немає можливості, оскільки із захопленням території Азово-Сиваського НПП російськими окупантами, всі працівники, навіть ті, що прожили на острові більшу частину свого життя, були виселені за його межі. Натомість відомо, що у різні періоди 2022-2024 рр. стада оленів різного розміру траплялись біля с. Атманай Приазовського району Запорізької області, що неодноразово було зафіксовано місцевими жителями. Для цього зазначеним тваринам було необхідно подолати вплав Утлюцький лиман шириною 5-7 км, що неодноразово раніше мало місце за умов їх фізичного переслідування.

Під час тривалих боїв були дуже зруйновані Кременські ліси (Луганська область), які указом президента України від 10.09.2019 року № 678/2019 отримали статус національного природного парку. Вони є найбільшим природним масивом лісів на Сході України і визнані цінним осередком збере-

ження північних лісових видів рослин і тварин. НПП «Кремінські ліси» також входить до складу об'єктів Смарагдової мережі, на території якого збереглися об'єкти історико-археологічної та культурної спадщини України. Значних деформацій зазнали ландшафти Кривої коси (Азовське море), де знаходиться національний природний парк «Меотида», створений за указом Президента України № 1099/2009 від 25.12.2009 р. Він є одним із кількох знайдених в Україні місць мешкання вухатого їжака (*Eriaceus auritus*), занесеного до Червоної книги України (III категорія).

Значних негативних впливів зазнали тварини державних заказників, де були інтродуковані благородні («Коса Обитічна») та плямисті олені (Великоанадольський ліс), які стали місцями полювання російських окупантів.

Волох Анатолій Михайлович — д.б.н., професор, професор кафедри екології та землеустрою, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Мелітополь (Україна), e-mail: volokh50@ukr.net.

Volokh Anatoliy M. — D.Sc., Professor, Professor of Department of Ecology and Land Management, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Melitopol (Ukraine), e-mail: volokh50@ukr.net.